

ภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักทศพิธราชธรรม 10

Academic Instructional Leadership According to the Ten Royal Virtues

กฤตยากร ลดาวัลย์¹

Kittayakorn Ladawan¹

Email : ob0834560021@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักทศพิธราชธรรม 10 ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับผู้ดำเนินการที่จะบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักทศพิธราชธรรม 10 เพราะผู้นำต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นปัจจัยขับเคลื่อนในการพัฒนาองค์กร และในขณะเดียวกันผู้นำควรเป็นผู้ที่มีหลักธรรมในการบริหารให้ประสบผลสำเร็จ มีความราบรื่น ไม่เกิดความขัดแย้ง โดยใช้วิธีการบริหารที่สอดคล้องกับหลักทศพิธราชธรรม 10 อันเป็นหลักปฏิบัติที่สามารถนำมาใช้พัฒนาภาวะผู้นำได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : ผู้นำ; ภาวะผู้นำทางวิชาการ; หลักทศพิธราชธรรม 10

¹มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

¹Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus, Thailand.

*ได้รับบทความ: 3 กรกฎาคม 2563; แก้ไขบทความ: 25 มีนาคม 2564; ตอรับการตีพิมพ์:

29 เมษายน 2564

Received: July 3, 2020; Revised: March 25, 2021; Accepted: April 29, 2021

ABSTRACT

The objective of this article is to study the academic leadership especially according to the ten royal virtues since the leaders should rely on leadership as a driving force for organizational development, meanwhile the leaders should be aware of the Buddha dharma principles for successful administration based on the ten royal virtues which can be used for leadership development.

Keywords : Leader; Academic Instructional Leadership; Ten Royal Virtues

1. บทนำ

การบริหารที่ดีต้องมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่ดีทุกด้าน โดยมี “ประมุขศิลป์” คือ คุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดี (Good Leadership) อันเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของหัวหน้าฝ่ายบริหารลงมาถึงหัวหน้างานทุกระดับให้สามารถปกครองและบริหารองค์กรที่ตนรับผิดชอบให้ดำเนินไปถึงความสำเร็จอย่างได้ผลดีมีประสิทธิภาพสูง และให้ถึงความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขอย่างมั่นคงคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดีนั้นเป็นทั้งศาสตร์ (Science) และศิลป์ (Arts) กล่าวคือ สามารถ ศึกษาวิเคราะห์วิจัยข้อมูลอย่างมีระบบ (Systematic Study) จากพฤติกรรมและวิธีการปกครองการบริหาร องค์กรให้สำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงมาแล้วประมวลขึ้นเป็นหลักหรือทฤษฎี (Theory) ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) สำหรับใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานของหัวหน้าฝ่ายบริหารให้เกิดประโยชน์แก่การปกครองการบริหารที่ดี (Good Governance) กล่าวคือ ให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงได้เพราะเหตุนี้ผู้นำประเภทนี้เป็นผู้นำที่พึงประสงค์สังคมทุกระดับชั้นต้องการบุคคลที่มีภาวะผู้นำอย่าง

ภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในหลักฐานและเอกสารหรือคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาว่าทั้งหมดเราจะพบว่าพระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นอีกศาสนาหนึ่งที่ให้ความสำคัญกับแนวความคิดเรื่องภาวะผู้นำเอาไว้โดยเห็นว่าในสังคมทุกสังคมนั้นจะต้องมีบุคคลที่เกิดมาเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือมาเป็นผู้นำผู้อื่นอยู่เสมอ ซึ่งบุคคลที่มีภาวะผู้นำและเป็นผู้เข้ามาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนานั้นหากพิจารณาจากหลักฐานเชิงคัมภีร์เราจะพบว่า ในอัครคัมภีร์สูตรซึ่งเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยกำเนิดและการพัฒนาการของโลกและสังคมมนุษย์ได้ระบุว่าเมื่อโลกมนุษย์และสังคมมนุษย์เกิดขึ้นมาแล้วในระยะแรกมนุษย์มีกิเลสและไม่มีศีลธรรมอันเป็นกฎจริยธรรมพื้นฐานของสังคมก็ทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันต่อมามนุษย์ก็ได้เริ่มพิจารณาหาบุคคลผู้ที่มีความเหมาะสมเข้ามาเป็นผู้นำเพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งดังกล่าว ผู้นำจะต้องนำหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการซึ่งมีหลักธรรมเป็นจำนวนมาก เช่น ทศพิธราชธรรม

10 และอธิปหานิยธรรม 7 เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นกรณีที่ชี้ให้เราเห็นว่าภาวะผู้นำนั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยจะได้ดำเนินการศึกษารายละเอียดของแนวคิดดังกล่าวดังต่อไปนี้

2. ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการ

มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

รุ่งนภา นุตราวาศ (2552 : 57) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการหมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องมาตรฐานและหลักสูตร ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้สามารถช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการตัดสินใจในทิศทางที่ถูกต้อง เพื่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพและเหมาะสมกับบริบทความต้องการของโรงเรียน นอกจากนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องระบบตรวจสอบและประกันคุณภาพเป็นข้อมูลในการตัดสินใจและปรับปรุงการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุผลตามที่คาดหวังไว้ต่อไป

กระทรวงศึกษาธิการ (2553 : 10) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการหมายถึง ความสามารถในการนำบุคลากรของสถานศึกษาให้ร่วมมือปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งงานด้านวิชาการเป็นงานหลักที่สำคัญที่สุดในการบริหารและจัดการศึกษาในสถานศึกษา ผู้นำต้องมีความรู้ความเข้าใจขอบข่ายเนื้อหา และหลักการบริหารงานด้านวิชาการอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับขอบข่ายงานวิชาการ ด้านหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศภายในด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา และด้านการประกันคุณภาพการศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553 : 12) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการหมายถึง การใช้ศิลปะและความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจและมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น ผู้รายงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานหรือกิจกรรมโดยใช้กระบวนการสื่อสารหรือการติดต่อกันและกันกับผู้ร่วมงาน จนสามารถดำเนินการบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด

วิเชียร ทองคลี (2554 : 17) ได้กำหนดลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบไว้ประการหนึ่งได้แก่ ต้องมีความเป็นผู้นำทางวิชาการและใช้คำภาษาอังกฤษว่า Instructional leadership พร้อมกับขยายความว่า เป็นผู้ที่ต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริม และสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีการวางแผนนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ของสถานศึกษาอย่างชัดเจนเป็นผู้สร้างพลังความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้

อัศนีย์ สุกิจใจ (2560 : 41) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง พฤติกรรมการกระทำหน้าที่ตามบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ในการชี้นำหรือโน้มน้าวใจข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้เข้าใจและเกิดความตระหนักในการรวมพลังและประสานสัมพันธ์เพื่อพัฒนางานวิชาการและวิชาชีพที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้อย่างมีคุณภาพ

จากความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการสรุปได้ว่าภาวะผู้นำทางวิชาการหมายถึง พฤติกรรมและบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการใช้กลยุทธ์ทางการเป็นผู้นำ และการบริหาร ที่สามารถนำกลุ่มให้กระทำกิจกรรมด้านวิชาการให้บรรลุเป้าหมายและสามารถบริหารจัดการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตลอดทั้งการสร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร อันจะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ทฤษฎีภาวะผู้นำทางวิชาการ

ภาวะผู้นำทางวิชาการ(Instructional Leadership) ได้กลายเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมท่ามกลางหมื่นนักการศึกษาในฐานะเป็นผู้สร้างผลผลิตทางการศึกษาซึ่งจะเริ่มเห็นได้จากงานวิจัยประสิทธิผลของโรงเรียนมีมากขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 และต้นปี ค.ศ. 1980 (Howley, 1989 : 213-228) ดังที่สอดคล้องกับงานวิจัยนั้น “ภาวะผู้นำทางวิชาการ” เป็นหนึ่งในเงื่อนไขของปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติของโรงเรียนมีความคาดหวังสูงต่อผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้น (Larson and others, 2006 : 75-92) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ (Hopkins, 2008 : 12-21) และพบว่าองค์ประกอบความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์และเป็นตัวทำนายความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน (Buzzi, 1991 : 3167-A) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ (2547 : 5) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับภาวะผู้นำว่าภาวะผู้นำนั้นเป็นศิลปะในการใช้อิทธิพลของผู้นำเพื่อจูงใจผู้ร่วมงานให้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือร่วมใจอย่างเต็มที่

Daft (1999 : 5) กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน

Yukl (2002 : 53) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงพฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลคนหนึ่งที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำหมายถึงความสามารถหรือกระบวนการของผู้นำหรือผู้บริหารที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มเพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน

4. องค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการ

Heck, R. H., et al. (1990 : 94) ได้กำหนดองค์ประกอบของความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนไว้ 3 ด้าน ได้แก่ 1)การปกครองโรงเรียน 2)การจัดบรรยากาศโรงเรียน 3)การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

Lashway (2002 : 2) ได้จำแนกองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการออกเป็น 5 ด้าน คือ 1)การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน 2)การส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 3)การสังเกตและให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครู 4)การจัดการเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน 5)การประเมินผลโปรแกรมการสอน

Hallinger and Murphy (1986 : 217-247) ได้กำหนดองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนไว้ 3 ด้านใหญ่ๆ คือ 1)การกำหนดภารกิจของโรงเรียน 2)การจัดการด้านการเรียนการสอน และ 3)การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การกำหนดภารกิจของโรงเรียน หมายถึง การกำหนดภารกิจของโรงเรียนจากขอบเขตงานที่รับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ และการสร้างความเข้าใจในภารกิจดังกล่าว ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ 1)การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน จะต้องมีความชัดเจนทีมงานมีส่วนในการกำหนด แสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมที่วัดได้ง่ายต่อการนำไปสอน โดยเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 2)การสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียน เป็นการสื่อสารที่ผู้บริหารโรงเรียนจัดให้มีขึ้นเพื่อให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนได้รับทราบโดยทั่วกัน

2. การจัดการด้านการเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลส่งเสริมและสนับสนุนการสอนของครู การเรียนของนักเรียน และการประสานการจัดการเรียนการสอน จำแนกเป็น 3 ด้าน คือ 1)การนิเทศและการประเมินผลด้านการสอน 2)การประสานงานด้านการใช้หลักสูตร 3)การตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน

3. การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน จำแนกเป็น 6 ด้าน คือ 1)การควบคุมการใช้เวลาในการสอน 2)การดูแลเอาใจใส่ครูและนักเรียนอย่างใกล้ชิด 3)การจัดให้มีสิ่งจูงใจให้กับครู 4)การส่งเสริมให้มีการพัฒนาวิชาชีพ 5)การพัฒนาและสร้างมาตรฐานด้านวิชาการ 6)การจัดให้มีสิ่งส่งเสริมสภาพการเรียนรู้

Kroeze (1989 : 79-89) ค้นพบเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีคุณภาพ มี 4 ด้าน ดังนี้ 1)การให้ความสำคัญกับเป้าหมายโดยการตั้งเป้าหมายทางวิชาการ ตั้งความหวังเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนไว้สูง 2)การจัดการองค์การและการประสานงาน มีการทำงานเพื่อควมมี

ประสิทธิผลและประสิทธิภาพ 3)ความสามารถและความสุขุมรอบคอบในการตัดสินใจ มีแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ สร้างทางเลือกที่หลากหลาย ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการปรับปรุงโปรแกรมการเรียนการสอน 4)ความมีมนุษยสัมพันธ์ ผู้นำทางวิชาการที่มีคุณภาพ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทีมงาน ผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียน

Rutherford (1987 : 59) พบว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีคุณภาพ มี 4 ด้าน คือ 1)มีวิสัยทัศน์ ทำงานไปสู่เป้าหมาย เน้นความก้าวหน้าทีละน้อยที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การประสานงานหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผลเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติ ทำงานเป็นทีม ให้ความสำคัญกับเป้าหมายของโรงเรียนอย่างเต็มที่ 2)สร้างสภาวะแวดล้อมที่สนับสนุนบรรยากาศการเรียนรู้ 3)มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นไปในโรงเรียน มีความรู้ดีเกี่ยวกับวิธีการที่ครูและนักเรียนปฏิบัติ 4)ปฏิบัติงานโดยใช้ความรู้ มีความยืดหยุ่นต่อความแตกต่างของรูปแบบและกลยุทธ์ในการสอนของครูแต่ละคนเข้าแทรกแซงก้ำกึ่งเท่าที่จำเป็น

Bamburg and Andrews (1990 : 175-191) ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผล พบว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้ คือ 1)วิสัยทัศน์ ต้องเป็นวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ 2)การสื่อสารวิสัยทัศน์ เป็นการสื่อสารเพื่อเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ให้กับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อการสนับสนุนวิสัยทัศน์ดังกล่าว 3)การเตรียมการ เป็นการเตรียมการและเตรียมสิ่งต่างๆ ที่จำเป็น เช่น วัสดุ อุปกรณ์ ข้อมูลข่าวสาร สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อนำวิสัยทัศน์ดังกล่าว 4)การจัดการ เป็นการจัดการเพื่อให้วิสัยทัศน์บังเกิดผลเป็นจริง

McEwan (1998 : 13) กล่าวถึงภาวะผู้นำทางวิชาการที่มีประสิทธิผลว่าประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ด้าน คือ 1)การสถาปนาเป้าหมายทางวิชาการที่ชัดเจน 2)การจัดการทีมงาน(Staff) 3)การสร้างวัฒนธรรมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 4)การสื่อสารพันธกิจและวิสัยทัศน์ของโรงเรียน 5)การตั้งความคาดหวังที่สูงเกี่ยวกับทีมงาน 6)การพัฒนาครูให้เป็นผู้นำ 7)การสร้างและรักษาเจตคติที่ดีของนักเรียน ทีมงานและผู้ปกครอง

5. ผู้นำในมิติพระพุทธศาสนา

หลักธรรมคำสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่ทันสมัย เป็นวิทยาศาสตร์ และสามารถนำมาปรับใช้ได้กับการดำรงชีวิต และการทำงานในปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่องของภาวะผู้นำ หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เกี่ยวข้องกับผู้นำที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ การเป็นผู้รู้จักพูดตามหลักการข้างต้น สามารถนำมาปรับใช้กับการพูดเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นการพูดของผู้นำเท่านั้น แม้กระทั่งครูบาอาจารย์ที่สอนหนังสือเองก็ต้องรู้จักพูดให้แจ่มแจ้ง จูงใจ เร้าใจ และเร้าแรง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจ กระตือรือร้น และสนใจที่จะเรียนหนังสือ สำหรับตัวผู้นำนอกเหนือจากการรู้จักที่จะพูดแล้วยังต้องรู้จักที่จะฟังด้วยโดยท่านใช้คำว่า

วณักขโม แปลว่าควรทนหรือฟังต่อถ้อยคำของคนอื่นด้วย ไม่ใช่ว่าเอาแต่พูดแก่เขาอย่างเดียวโดยไม่ยอมรับฟังใคร ซึ่งการเป็นผู้ฟังที่ดีนั้นถือเป็นสิ่งที่ยากและท้าทายสำหรับผู้นำหลาย ๆ ท่าน เนื่องจากผู้นำจำนวนมากมักจะชอบพูดมากกว่าฟัง โดยเฉพาะการรับฟังจากผู้ใต้บังคับบัญชาหรือเป็นลูกน้อง นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมว่าไว้ว่า คัมภีร์อังคัลลวาทะ กะถัง กัตตา แปลว่ารู้จักแถลงเรื่องราวต่างๆ ที่ลึกซึ้งโดยประเด็นหรือเรื่องราวต่างๆ ที่สำคัญก็ต้องสามารถอธิบายทำให้ผู้ที่ร่วมงานมีความเข้าใจ (วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กีนาวงศ์, 2550 : 18)

ผู้นำตามแนวพุทธธรรมประการแรก คือ บทบาทของผู้นำกับการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่ว่าจะจากปัญหาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ ทำให้ผู้นำขององค์กรต่างๆ ต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกองค์กร โดยภายใต้หลักกัลยาณมิตรธรรมหรือธรรมของกัลยาณมิตร 7 ประการนั้นมีอยู่ข้อหนึ่ง คือ วัตถุ หรือเป็นผู้รู้จักพูด โดยการที่จะเป็นนักพูดที่ดีนั้นต้องพูดให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจได้ พูดให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ หรือพูดให้ผู้อื่นช่วยกันสร้างสรรค์ประโยชน์ ไม่ใช่การพูดเพื่อหาประโยชน์ให้แก่ตนเอง โดยพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงลักษณะของนักสื่อสารหรือนักพูดที่ดีไว้ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่ พูดแจ่มแจ้ง(อธิบายให้เข้าใจได้ชัดเจน) พูดจริงใจ (พูดจนคนยอมรับและอยากจะทำ) พูดเข้าใจ(พูดให้เกิดความศรัทธา กระตือรือร้น) และพูดให้รู้เรื่อง(พูดให้เกิดความเข้าใจ มีความหวัง ในผลดีและทางที่จะสำเร็จ)(พสุ เดชะรินทร์, 2551 : ออนไลน์)

หลักผู้นำจากพระพุทธศาสนาประการที่สอง คือหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ซึ่งถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ผู้บริหารจะต้องมีอยู่ประจำในจิตใจ เพื่อนำไปสู่การแสดงออกที่ดีและเหมาะสมสำหรับตัวผู้นำ ถ้าสามารถแสดงออกได้อย่างดีและเหมาะสมแล้ว ก็จะนำไปสู่ศรัทธาจากบุคคลต่างๆ ในองค์กร และทำให้สามารถนำพาทุกคนไปในทิศทางเดียวกันได้ พรหมวิหาร 4 นั้นประกอบด้วย เมตตา ความเป็นมิตรไมตรีต่อผู้อื่น มีน้ำใจ ปราศจากอคติต่อผู้อื่น กรุณา คือ ความต้องการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน โดยเมื่อผู้อื่นมีทุกข์นั้นผู้นำจะต้องมีกรุณา ช่วยบำบัดทุกข์ให้มูทิตา คือ เมื่อพนักงาน เพื่อนร่วมงานมีความสุข ความสำเร็จมากขึ้น ผู้นำก็ต้องพลอยยินดี ช่วยส่งเสริมสนับสนุน และสุดท้าย คือ อุเบกขา คือ การรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่ง หลักพรหมวิหารสี่นี้เป็นสิ่งที่ผู้นำควรจะยึดเป็นหลักธรรมในการบริหารงานเป็นประจำวันทั่วไป โดยเฉพาะกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนร่วมงาน ลูกน้อง หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ กับองค์กร โดยเมื่อบุคคลอื่นมีปัญหา มีทุกข์ เดือดร้อน ผู้นำก็ต้องมีความกรุณาที่จะแก้ไขปัญหา ในขณะเดียวกัน เมื่อบุคคลอื่นประสบความสำเร็จ มีความสุข ก็ต้องมีมูทิตา ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุน และยินดีในความความสำเร็จของผู้อื่น ในช่วงสถานการณ์ปกตินั้นก็ต้องคอยดูแล เอาใจใส่ให้บุคคลต่างๆ ในองค์กรมีความสุขในการทำงาน และสุดท้าย ในการบริหารงานทุกอย่างผู้นำจะต้องมีและสามารถรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง เข้าข้างใดข้างหนึ่ง ซึ่งหลักของอุเบกขานั้นจะคุมเมตตา กรุณา มูทิตา ไว้อีกด้วย โดยการปฏิบัติหรือช่วยเหลือผู้อื่นนั้น ก็จะต้องมีความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ปัจจุบันเราบริบทอิทธิพลใน

แนวคิดทางด้านการบริหารจากโลกตะวันตกมามากขึ้น ทำให้เรามักจะละเลยการนำหลักธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาปรับใช้กับการนำองค์กรของเราแต่จริงๆ แล้วการนำหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาปรับใช้กับการบริหารองค์กรนั้น น่าจะเหมาะกับบริบทของประเทศไทยมากกว่าการนำหลักของตะวันตกมาใช้แต่เพียงอย่างเดียว(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546 : 31-32)

6. คุณลักษณะของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

หากพิจารณาถึงสังคมของประเทศไทยพระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาหลักประจำชาติการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ก็น่าจะเอื้อกับวัฒนธรรมไทยไม่มากนักน้อย การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ก็เพื่อการเป็นผู้นำที่ดีและคำสั่งสอนที่สำคัญๆของพระพุทธองค์ที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของผู้นำที่ดีหรือวิถีทางของการที่จะเป็นผู้นำที่ดีเพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติ ได้แก่ ทศพิธราชธรรม 10 ประการ อริยสัจธรรม 4 พรหมวิหารธรรม 4 อคติ 4 คหิสุข 4 สังคหะวัตถุ 4 ขันติโสรัจจะ หิริโอตตัปปะ อิทธิบาท 4 เวสาร์ธชกณะ 5 ยุติธรรม 5 อปริหานิยธรรม 7 นาถกรณธรรม 10 กัลยาณมิตรธรรม 7 และบารมี 10 ประการ(ทศบารมี) ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารและจัดการสมัยใหม่ได้

7. ทศพิธราชธรรม 10

1. ทาน มีจิตในเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปัน คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองต้องไม่มีความอยากและความติดยึดในความมั่งคั่งและทรัพย์สินสมบัติ แต่จักต้องจำหน่ายแจกความมั่งคั่งและทรัพย์สินมัตินั้นเพื่อความกินดีอยู่ของประชาชน ข้อนี้ก็ยังมีความหมายถึงการจัดสรรค่านิยมทางสังคมอย่างยุติธรรม อันจะส่งผลให้เกิดการกระจายความมั่งคั่งไปทั่วทั้งทุกภาคส่วนของสังคม

2. ศีล มีลักษณะทางศีลธรรมที่สูง คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองอย่างน้อยต้องรักษาศีล 5 ให้ได้ กล่าวคือ 1) เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต 2) เว้นจากการถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ 3) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม 4) เว้นจากการพูดปด 5) เว้นจากการเสพเครื่องดองของเมา

3. ปริจาคะ การเสียสละได้ทุกสิ่ง เพื่อความดีของประชาชน คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองจักต้องเตรียมตัวที่จะเสียสละความสะดวกสบาย เสียสละชื่อเสียง เกียรติภูมิส่วนตนทุกสิ่งทุกอย่าง และแม้กระทั่งยอมเสียชีวิตเพื่อผลประโยชน์และความสุขของประชาชน

4. อาชวะ มีความเชื่อตรงดำรงสัตย์ คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองจักต้องปลอดพ้นจากกลัวหรืออคติใดๆ ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน จักต้องมีความจริงใจในการทำงาน และจักต้องไม่หลอกลวงประชาชน

5. มัททวะ มีความกรุณาและความสุภาพ คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองจักต้องมีความอ่อนโยนละมุนละไม ไม่ทำตัวกระด้าง แสดงตนออกมาในทางกว้างวางกล้ามจนถึงน่าเกลียด

6. ตปะ มีความแผดเผาจิตใจให้คลายจากความชั่ว คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองจะต้องนำเดินชีวิตแบบง่าย ๆ จักต้องไม่ดำเนินชีวิตแบบฟุ้งเฟ้อ จักต้องรู้จักควบคุมตนเองในเรื่องนี้ให้ได้

7. อักโกธะ ไม่โกรธ ไม่ประสงค์ร้าย ไม่เป็นปฏิปักษ์ คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองจักต้องไม่โกรธแค้น ไม่อาฆาตมาดร้ายต่อผู้ใด

8. อวิหิงสา การไม่ใช้ความรุนแรง คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองจะต้องไม่เพียงแต่จะไม่ทำร้ายผู้อื่นเท่านั้น แต่จักต้องพยายามส่งเสริมสันติภาพด้วยการงดเว้นการใช้สงครามเป็นเครื่องมือในนโยบายต่างประเทศและป้องกันมิให้เกิดสงคราม ตลอดจนทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงและการทำลายล้างชีวิต

9. ขันติ ความอดทน ความอดกลั้น ความเข้าอกเข้าใจผู้อื่น คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองจะต้องมีความอดทนต่อความยากลำบากและรวมไปถึงการคำพูดที่ว่าแตกตันที่ออกมาจากปากของผู้อื่นให้ได้

10. อวิโรธนะ ความไม่ขัดขวาง ความไม่เป็นอุปสรรค คือ ผู้นำหรือผู้ปกครองจักต้องไม่ขัดขวางเจตจำนงของประชาชน จักต้องไม่ขัดขวางมาตรการใดๆ อันจะนำไปสู่สวัสดิภาพของประชาชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ จักต้องปกครองโดยสอดคล้องประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชน เท่านั้นหากประเทศชาติใดมีผู้นำหรือผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามหลักทศราชธรรม หรือทศพิธราชธรรม ข้างต้น ก็เป็นที่หวังได้ว่าประเทศชาติบ้านเมืองนั้นก็จะมีแต่ความร่มเย็นเป็นสุขหลักการที่กล่าวมานี้ไม่ใช่เรื่องเพ้อเจ้อ เลื่อนลอย เพราะในอดีตก็เคยมีกษัตริย์หรือผู้นำหลายพระองค์ที่สามารถปฏิบัติตามธรรมะนี้ได้สำเร็จ เช่น พระเจ้าอโศกซึ่งได้ทรงสถาปนาอาณาจักรของพระองค์ในประเทศอินเดียบนหลักการของทศพิธราชธรรมนี้

8. สรุป

จากการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักทศพิธราชธรรม 10 พบว่า ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับผู้นำในการบริหารจัดการองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ ประกอบด้วย 1) ทาน คือ การให้กับบุคคล 2) ศีล คือ การประพฤติตน 3) บริจาค คือ การให้กับคนทั่วไป 4) อาชวะ คือ ความซื่อสัตย์ 5) มัททวะ คือ ความสุภาพอ่อนโยน 6) ตยะ คือ ความเพียร 7) อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ 8) อวิหิงสา คือ การไม่ว่าร้าย 9) ขันติ คือ ความอดทน 10) อวิโรธนะ คือ การรักษากฎเกณฑ์กติกาอย่างเคร่งครัด เพราะผู้นำต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นปัจจัยขับเคลื่อนในการพัฒนาองค์กร และในขณะเดียวกันผู้นำควรเป็นผู้ที่มีหลักธรรมในการบริหารให้ประสบผลสำเร็จ มีความราบรื่นไม่เกิดความขัดแย้ง โดยใช้วิธีการบริหารที่สอดคล้องกับหลักทศพิธราชธรรม 10 อันเป็นหลักปฏิบัติที่สามารถนำมาใช้พัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการได้เป็นอย่างดี มีความสามารถที่จะชักนำคนทั้งหลายให้ประสานกันและนำไปสู่จุดหมายที่ตั้งมโนและยั่งยืนได้

9. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). **การจัดและบริหารอาชีวศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พลู เดชะรินทร์. (2551). **หมวด 2 การวางแผนเชิงกลยุทธ์ศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : วิชั่นพรีน แอนด์มิดีเดีย.
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. (2547). **คุณลักษณะ คุณสมบัติความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ.
- รุ่งนภา นุตราชวงศ์. (2552). **หลักสูตรอิงมาตรฐาน การพัฒนาสู่คุณภาพ**. *วารสารวิชาการ*. 4(4). 57-60.
- วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กิनावงศ์. (2550). **หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม**. *วารสารศึกษาศาสตร์*. 18(2). 63-84.
- วิเชียร ทองคลี. (2554). **การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา กับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- อัศนีย์ สุกิจใจ. (2560). **ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา**. *วารสารวิจัยพุทธศาสตร์*. 3(1). 23-37.
- Bamburg, J. & Andrews, R. (1990). The Principal as Instructional Leader. *School Effectiveness and School Improvement*. 2(3). 175-191.
- Buzzi, Michael Joseph. (1991). The Relationship of school Effectiveness to Selected Dimensions of Principals' Instructional Leadership in Elementary School in the State of Connecticut. *Dissertation Abstracts International*. 51. 3167-A.
- Daft, R. L. (1999). **Leadership Theory and Practice**. New York : Dryden Press.
- Heck, R. H., et al. (1990). Instructional Leadership School Achievement : Validation of a Causal Model. *Educational Administration Quarterly*. 56. 94-125.
- Hopkins WG. (2008). Research Designs : Choosing and Fine-tuning a Design for Your Study. *Sport science*. 12(2). 12-21.
- Kroeze, D.J. (1989). **The Principal as Instructional Leader**. Michigan : University of Michigan.

- Larson, M.& Luthans, F. (2006). Potential Added Value of Psychological Capital in Predicting Work Attitude. **Journal of Leadership and Organizational Studies**. 13(1). 75-92.
- Lashway, M. (2002). **Blended learning and sense of community: a comparative analysis with traditional and fully online graduate course**. Retrieved 5 August 2009. From <http://www.irrodl.org/content/v5.2/rovai-jordan.html>
- McEwan, E. K. (1998). **Seven Steps to Effect Instructional Leadership**. California : Corwin Press.
- Rutherford, D. (1987). **Removing Administrative Impediments to Instructional Improvement Efforts**. New York : McGraw-Hill.
- Rutherford, D. (1987). **Removing Administrative Impediments to Instructional Improvement Efforts**. New York : McGraw-Hill.
- Yukl, G. A. (2002). **Leadership in Organizations**. 4th ed. Englewood Cliff, New Jersey : Prentice-Hall.